

CUMMAN WORDS IN *CODEX CUMANICUS* AND AFGHANISTAN KYPCHAK TURKISH

Najibullah AKBARĪ

Assistant Professor of the Kabul University,
Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Foreign Language and Literature,
Kabul, Afghanistan

“CODEX CUMANICUS” VE AFGANİSTAN KIPÇAK TÜRKÇESİNDE ORTAK KELİMELER

Najibullah AKBARĪ

Pohanmal Dr.
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yabancı Dil ve Edebiyatı Fakültesi
Kabil Üniversitesi
Kabil, Afganistan

“CODEX CUMANICUS” VA AFG‘ONISTON QIPCHOQ TURKCHASIDAGI MUSHTARAK SO‘ZLAR

Najibullah AKBARĪ

Dotsent
Turk tili va adabiyoti kafedrası
Xorijiy til va adabiyot fakulteti
Kobul Universiteti dr.najibullah.akbari@gmail.com <https://orcid.org/0000-0002-5106-7761>

For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):

Akbari N. “Codex Cumanicus” ve afganistan kıpçak türkçesinde ortak kelimeler. //O‘zbekistonda xorijiy tillar. — 2024. — 10-jild, № 2. — B. 72-91.

<https://doi.org/10.36078/1715324022>

Received: February 25, 2024

Accepted: April 17, 2024

Published: April 20, 2024

Copyright © 2024 by author(s).
This work is licensed under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0).
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Abstract. *Codex Cumanicus* is a two-part work compiled in the 14th century by Italians and Germans from the Kypchak (Kuman) Turks in the north of the Black Sea. Perhaps it is the only compact heirloom of the Kypchak Turkish accent. In this manuscript, known as *Codex Cumanicus* in scientific circles, collective information on the language of Cuman Turks is given. *Codex Cumanicus*, which is an extremely important source in terms of Turkish dialect research, contains a dictionary of Kypchak (Kuman) Turkish, which is the common agreement and trade language of various Turkish tribes living in the north of the Black Sea and some nations speaking different languages, and important religious texts belonging to Christianity. *Codex Cumanicus* is a very valuable work for both the contemporary Kypchak group and all Turkish dialects, both because of its vocabulary and because the work's alphabet reflects the period's language better than the Arabic language. Various studies have been carried out on the similarities and parallels between the Kypchak Turkish vocabulary of *Codex Cumanicus* and some contemporary Turkish dialects in the Kypchak group. However, in this article, the words that are common in the *Codex Cumanicus* and Afghanistan Kypchak Turkish are investigated.

Keywords: Codex Cumanicus; Kypchak Turkish; Afghanistan Kypchak Turkish.

Özet. Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçak (Kuman) Türklerinden İtalyan ve Almanlar tarafından 14. yüzyılda derlenmiş iki bölümlük bir eserdir. Kıpçak Türk şivesinin şimdiye kadar belki de yegâne derli toplu bir yadigarıdır. Bilim çevrelerinde Codex Cumanicus adıyla tanınan bu yazma eserde Kuman Türklerinin dili üzerinde toplu bilgi verilmiştir. Türk lehçeleri araştırmaları açısından son derece önemli bir kaynak olan Codex Cumanicus, Karadeniz'in kuzeyinde yaşamakta olan çeşitli Türk boyları ile birlikte farklı dillerde konuşan bazı milletlerin ortak anlaşma ve ticaret dili olan Kıpçak (Kuman) Türkçesinin bir sözlüğünü ve Hıristiyanlığa ait dinî metinleri ihtiva eden mühim bir eserdir. Codex Cumanicus, hem çağdaş Kıpçak grubu hem de bütün Türk lehçeleri açısından gerek sözvarlığı gerek eserde kullanılmış olan alfabenin dönemin dilini Arap alfabesinden daha iyi yansıtmaması sebebiyle oldukça kıymetli bir eserdir. Codex Cumanicus'un Kıpçak Türkçesine ait kelime hazinesi ile Kıpçak grubuna giren bazı çağdaş Türk lehçeleri arasındaki benzerlik ve paralellikler konusunda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ancak bu makalede Codex Cumanicus ile Afganistan Kıpçak Türkçesinde ortak olan kelimeler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Codex Cumanicus*; Kıpçak Türkçesi; Afganistan Kıpçak Türkçesi.

Annotatsiya. “Codex cumanicus” — XIV asrda Qora dengiz shimolidagi Qipchoq (kuman) turklaridan italyan va nemislar yozib olgan ikki qismli qo'lyozma bo'lib, Qipchoq turk lahjasining hozirgacha yagona nodir yodgorligi hisoblanadi. Ilmiy doiralarda “Codex Cumanicus” nomi bilan mashhur bo'lgan ushbu qo'lyozmada Kuman turklarining tili haqida umumiy ma'lumotlar berilgan. Turk shevasi tadqiqoti nuqtayi nazaridan nihoyatda muhim manba bo'lgan “Codex Cumanicus” Qora dengiz shimolida yashovchi turli turk qabilalarining mushtarak kelishuvi va savdo tili bo'lgan Qipchoq (kuman) turkchasi lug'atini o'z ichiga olgan muhim kitobdir. Shuningdek, unda turli tillarda so'zlashuvchi ba'zi xalqlar va nasroniylikka tegishli diniy matnlar ham berilgan. Bu asar hozirgi Qipchoq guruhi hamda barcha turk shevalari uchun o'zining so'z boyligi va asarda qo'llanilgan lotin alifbosining Arab alifbosidan ko'ra o'sha davr tilini yaxshiroq aks ettirgani uchun ham juda qimmatlidir. Shu kungacha “Codex Cumanicus”ning qipchoq turkchasi lug'ati bilan qipchoq guruhiga kiruvchi ayrim hozirgi turk lahjalari o'rtasidagi o'xshashliklarga oid turli tadqiqotlar olib borilgan. Bu maqolada “Codex Cumanicus” va Afg'oniston Qipchoq turkchasi uchun umumiy bo'lgan so'zlar ko'rib chiqildi.

Kalit so'zlar: *Codex Cumanicus*; Qipchoq Turkchasi; Afg'oniston Qipchoq Turkchasi.

GİRİŞ

Afganistan'da yaşayan Özbeklerin dili Kırgızca ve Kazakça ile büyük benzerlikler göstermekte olup Özbekistan'da yaygın olan Karluk grubu özelliklerinden daha çok Kıpçak grubunun dil özelliklerini taşımaktadır (2, 2).

“Afganistan'da konuşulan Özbekçe'nin “Ya- ى” ve “Cim-ج” olarak adlandırılan iki şivesi vardır. Batıda yani Afganistan'ın Türkistan Bölgesinde “Y” şivesi yaygınken, doğuda yani Katağan Bölgesinde “C” şivesi yaygındır. Bunun yanında her iki bölgede diğer şiveyi konuşan yerler vardır. Cevzcan Vilayetine bağlı Derzab, Koştepe ilçeleri, Serapul

Vilayeti Sançerek İlçesi ile Tahar ve Kunduz'da yaşayan Özbekler ise aynen Kırgızlar gibi kelime başlarında ki “y” sesini “c” sesi olarak teleffuz ederler” (7, 23).

Yukarıdaki paragraflarda belirtilen yanlış ve yanıltıcı bilgilerin iki temel nedeni var; 1. Afganistan'da 45 yıldan beri süregelen savaşlardan dolayı yabancı araştırmacıların bölgeyi, bölgedeki etnik grupları ve bu etnik grupların dil ve kültür özelliklerini yakından inceleme fırsatı bulamadıkları için sanal alemden buldukları yanlış ve yanıltıcı bilgilerden hareket ederek yazdıkları yazılarda büyük yanılgıya düşmektedirler. 2. Yerel araştırmacıların bazen Özbek milliyetçiliği bazen de Afganistan Türklerinin siyasi bölünme kaygısı ve hassasiyetiyle araştırmalarında Kıpçak Türklerinin dili ve Ağızları ilgili Özbek Türkçesinin “C” şivesi veya “C” ağzı gibi terimlerin kullanması ile birlikte yanıltıcı bilgilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum yabancı araştırmacıları da Afganistan Türkleri hakkında yanıltmaktadır. Halbuki durum hiç öyle değildir. Afganistan'da yaşayan Türkler; Özbek, Kıpçak ve Türkmen olarak üç ana gruba ayrılmaktadır:

Özbek Türkleri: Cevzcan İline bağlı Derzab, Koştepe ilçeleri ile Ser-i Pul İlinin Sangçerek İlçesi ve Samangan İlinin bazı İlçeleri hariç ki buralarda Kıpçak Türkleri yaşamaktadırlar. Çoğunlukla Afganistan'ın Kuzeyindeki Güney Türkistan bölgesinde yer alan İl ve İlçelerinde ve azınlık olarak Karluk adı altında Afganistan'ın Katağan olarak bilinen Kuzeydoğu bölgesinde yaşamaktadırlar.

Kıpçak Türkleri: Afganistan'ın Kuzeydoğu İl ve İlçeleri ile birlikte Türkistan bölgesindeki Cevzcan İline bağlı Derzab, Koştepe ilçeleri ile Ser-i Pul İlinin Sangçerek İlçesi ve Samangan İlinin bazı İlçelerinde yaşamaktadırlar.

Türkmenler: Çoğunlukla Afganistan'ın Güney Türkistan bölgesindeki İl ve İlçelerde ve azınlık olarak Afganistan'ın Katağan olarak bilinen Kuzeydoğu bölgesinde yer alan Kunduz İlinin merkezi ile İmamsahip ve Deşt-i Arçi ilçelerinde yaşamaktadır.

Bu üç ana grubun dilleri günümüzde de bizzat yaşamaktadır. Bu araştırmada 14. Yüzyılda derlenmiş olan Codex Cumanicus ile Afganistan Kıpçak Türkçesi sözcüğü açısından karşılaştırılmış paralellik ve benzerlik açısından bazı fonetik değişiklikler hariç hemen hemen aynı olması Afganistan Kıpçak Türkçesinin Afganistan Özbek Türkçesinin bir ağzı olmadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada, Prof. Dr. Kemal Aytaç tarafından Türkiye Türkçesine çevirilen K. Grönbech'in Kuman Lehçesi Sözlüğü adlı eser esas alınmıştır. Codex Cumanicus'a ait kelimeler CC kısaltması ile verilmiş ve kelimelerin orijinal metindeki sayfa numaraları parantez içinde gösterilmiştir. Afganistan Kıpçak Türkçesine ait kelimeler ise AK kısaltması ile yer almaktadır. Afganistan Kıpçak Türkçesi kelimeleri için Hüseyin Özbay'ın “Afganistan Özbekçesi Kunduz Ağzı” adlı yüksek lisans tezi, Hamidullah Tadash'ın “Kunduz İli İmamsahip İlçesi Ağzı” adlı yüksek lisans tezi, Najibullah Akbari'nin “Afganistan Tahar ili Hocağar İlçesi Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)” adlı yüksek lisans tezi ve Prof. Dr. Çetin Pekacar'ın “Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı” adlı doktora tezi esas alınmıştır.

A

- CC *aç bol-* ‘acıkmak’ (24, 19) ~ **AK** *aç kal-* ‘acıkmak’
CC *açı* ‘acı’ (81, 15) ~ **AK** *aççı* ‘acı’
CC *açıl-* ‘açılmak’ (11, 23; 100, 28) ~ **AK** *açıl-* ‘açılmak’
CC *aç-* ‘açmak’ (6-7) ~ **AK** *aç-* ‘açmak’
CC *açuv* ‘acı, keder, üzüntü’ (139, 16) ~ **AK** *açuw* ‘kızgınlık’
CC *agir* ‘ağır, ağırlık’ (69, 18; 77, 10) ~ **AK** *awur* ‘ağır’
CC *agız, avuz* ‘ağız’ (124, 25; 94, 21) ~ **AK** *awuz* ‘ağız’
CC *agaç* ‘ağaç, odun’ (137, 1; 88, 22) ~ **AK** *yağaç* ‘odun’
CC *agrık* ‘hastalık’ (135, 17) ~ **AK** *awruw* ‘hastalık’
CC *agri-* ‘ağrımak’ (17, 23) ~ **AK** *awru-* ‘ağrımak’
CC *ak, ah* ‘ak, beyaz’ (130, 22) ~ **AK** *aķ* ‘ak, beyaz’
CC *akmak* ‘ahmak, aptal’ (98, 22) ~ **AK** *aķmak* ‘ahmak, aptal’
CC *aksah* ‘aksak, topal’ (99, 8) ~ **AK** *aķsah* ‘topal’
CC *akşam* ‘akşam’ (71, 22) ~ **AK** *aķşam* ‘akşam’
CC *akça* ‘para’ (80, 10) ~ **AK** *aķça* ‘para’
CC *ala* ‘ala, benekli’ (114, 24) ~ **AK** *ala* ‘karışık renkli, ala’
CC *alaça* ‘alaca’ (114, 25) ~ **AK** *alaça* ‘alaca’
CC *alda-* ‘aldatmak’ (20, 18-20) ~ **AK** *allat-, hallat-* ‘aldatmak’
CC *alıştur-* ‘değiştirmek’ (13, 15) ~ **AK** *alıştırmak* ‘birşeyi başka birşey ile deşitirmek’
CC *alma* ‘elma’ (105, 28) ~ **AK** *alma* ‘elma’
CC *al-* ‘almak’ (125, 34) ~ **AK** *al-* ‘almak’
CC *altı* ‘altı’ (121, 12) ~ **AK** *altı* ‘altı’
CC *altmış* ‘altmış’ (121, 13) ~ **AK** *almış* ‘altmış’
CC *ana* ‘anne’ (123, 6) ~ **AK** *yene* ‘anne’
CC *ança* ‘o kadar’ (149, 20) ~ **AK** *onça* ‘okadar’
CC *arha* ‘arka’ (95, 4) ~ **AK** *arķa* ‘arka, sert’
CC *arih* ‘zayıf’ (77, 7) ~ **AK** *arriķ* ‘zayıf’
CC *arıt-* ‘temizlemek’ (63, 15) ~ **AK** *arıt-* ‘temizlemek’
CC *arpa* ‘arpa’ (110, 3) ~ **AK** *arpa* ‘arpa’
CC *art* ‘ard, arka, birşeyin arkasındaki kısım, arka taraf’ (64, 1) ~ **AK** *art* ‘ard, arka’
CC *art-* ‘artmak, çoğalmak’ (50, 13-15) ~ **AK** *art-* ‘artmak, çoğalmak’
CC *asıl-* ‘asılmak’ (142, 11) ~ **AK** *asıl-* ‘asılmak’
CC *as-* ‘asmak’ (40, 26-28) ~ **AK** *as-* ‘asmak’
CC *asra-* ‘bakmak, beslemek’ (140, 8) ~ **AK** *asıra-* ‘bakmak, beslemek’
CC *asrat-* ‘baktırmak, emanet etmek’ (144, 5) ~ **AK** *asırat-* ‘baktırmak’
CC *aş* ‘yemek, yem; tahıl’ (16, 4) ~ **AK** *aş* ‘yemek’
CC *aşa-* ‘yemek yemek’ (10, 21-23) ~ **AK** *aş ce-* ‘yemek yemek’
CC *aş-* ‘aşmak, geçip gitmek’ (124, 10-14) **AK** *aş-* ‘aşmak’
CC *at* ‘at’ (102, 20) ~ **AK** *at* ‘at, hayvan’
CC *at* ‘isim’ (122, 13) ~ **AK** *at* ‘isim’
CC *avuz* ‘ağız’ (125, 33) ~ **AK** *awuz* ‘ağız’
CC *ay* ‘otuz günlük zaman’ (142, 14) ~ **AK** *ay* ‘otuz günlük zaman’
CC *ayrı* ‘çatallanmış, dallara ayrılmış’ (119, 9) ~ **AK** *ayrı* ‘ayrı’
CC *ayt-* ‘söylemek’ (121, 22) ~ **AK** *ayt-* ‘söylemek’
CC *ayu* ‘ayı’ (108, 14) ~ **AK** *ayuw* ‘ayı’
CC *az* ‘az’ (62, 7) ~ **AK** *az* ‘az’
CC *azaş-* ‘yolunu şaşırarak, yoldan çıkmak’ (160, 31) ~ **AK** *adaş-* ‘yolunu kaybetmek’

B

- CC *bagatur* ‘yiğit, bahadır, cesur, kahraman’ (98, 17) ~ **AK** *batır* ‘cesur, yiğit, kahraman’
- CC *bağış* ‘bağış, hediye’ (17, 8) ~ **AK** *bağışış* ‘hediye, bağış’
- CC *bağışla-* ‘hediye etmek’ (17, 5-7) ~ **AK** *bağışışla-* ‘bağışlamak’
- CC *bagla-, bavla-* ‘bağlamak, demet yapmak’ (126, 17) ~ **AK** *bawla-* ‘demet yapmak’
- CC *bak-* ‘bakmak, belli bir yöne bakmak’ (126, 4) ~ **AK** *bağ-* ‘bakmak’
- CC *balçuk* ‘balçık, çamurlu’ (78, 8) ~ **AK** *balçık* ‘balçık’
- CC *balta* ‘balta’ (86, 16) ~ **AK** *balta* ‘balta’
- CC *baluk* ‘balık’ (43, 12) ~ **AK** *balıq* ‘balık’
- CC *balukçı* ‘balıkçı’ (43, 16) ~ **AK** *balıqçı* ‘balıkçı’
- CC *bar* ‘var, mevcut olan’ (148, 6) ~ **AK** *bar* ‘var, mevcut olan’
- CC *bar-* ‘gitmek, varmak’ (123, 24) ~ **AK** *bar-* ‘gitmek’
- CC *barısı* ‘hepsi’ (125, 31) ~ **AK** *barısı* ‘hepsi’
- CC *bas-* ‘basmak’ (120, 2) ~ **AK** *bas-* ‘basmak’
- CC *barmak* ‘parmak’ (96, 3) ~ **AK** *parmaq* ‘parmak’
- CC *baş* ‘baş’ (122, 34) ~ **AK** *baş* ‘baş’
- CC *başka* ‘başka’ (63, 17) ~ **AK** *başqa* ‘başka’
- CC *başla-* ‘başlamak’ (29, 11-13) ~ **AK** *başla-* ‘başlamak’
- CC *bat-* ‘batmak; güneş, ay’ (43, 28- 29) ~ **AK** *bat-* ‘batmak; güneş, ay’
- CC *bay* ‘zengin’ (145, 21) ~ **AK** *bay* ‘zengin’
- CC *baylık* ‘zenginlik’ (21, 2) ~ **AK** *baylıq* ‘zenginlik’
- CC *beçel* ‘kalçası kırık’ (163, 1) ~ **AK** *keçel* ‘sakat’
- CC *beg* ‘bey’ (90, 9) ~ **AK** *bek* ‘bey’
- CC *bel* ‘bel’ (96, 8) ~ **AK** *bel* ‘bel’
- CC *bele-* ‘kundağa sarmak’ (162, 5) ~ **AK** *böle-* ‘kundağa sarmak’
- CC *belibag* ‘kemer’ (101, 32) ~ **AK** *belbaw* ‘kemer’
- CC *ber-* ‘vermek’ (121, 18) ~ **AK** *ber-* ‘vermek’
- CC *beril-* ‘verilmek’ (131, 30) ~ **AK** *beril-* ‘verilmek’
- CC *beriş-* ‘verişmek’ (163, 34) ~ **AK** *beriş-* ‘verişmek’
- CC *berkit-* ‘kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak’ (24, 15-17) ~ **AK** *berkit-* ‘saklamak, gizlemek’
- CC *bezgek* ‘sıtma nöbeti’ (160, 21) ~ **AK** *bezgek* ‘sıtma, titreme’
- CC *beş* ‘beş’ (119, 3-26) ~ **AK** *beş* ‘beş’
- CC *bıçak* ‘bıçak’ (120, 7) ~ **AK** *pıçak* ‘bıçak’
- CC *bıçakçı* ‘bıçakçı’ (87, 30) ~ **AK** *pıçakçı* ‘bıçakçı’
- CC *bildir-* ‘bildirmek, tanıtmak’ (142, 20) ~ **AK** *bildir-* ‘bildirmek’
- CC *bir* ‘bir’ (127, 25) ~ **AK** *bir* ‘bir’
- CC *birge* ‘birlikte’ (64, 9) ~ **AK** *birge* ‘birlikte, beraber’
- CC *birik-* ‘birleşmiş olmak’ (137, 6) ~ **AK** *birik-* ‘birleşmiş olmak’
- CC *biriktirmek* ‘bağlamak, birleştirmek’ (137, 6) ~ **AK** *biriktir-* ‘yığmak, toplamak’
- CC *birlik* ‘birlik’ (117, 12) ~ **AK** *birlik* ‘birlik’
- CC *bit* ‘bit’ (108, 32) ~ **AK** *bit* ‘bit’
- CC *bile* ‘ile’ (123, 27) ~ **AK** *bile* ‘ile’
- CC *biş-* ‘pişmek, olgunlaşmak’ (101, 21) ~ **AK** *piş-* ‘pişmek, olgunlaşmak’
- CC *bitir-* ‘bitirmek’ (43, 19-20) ~ **AK** *bitir-* ‘bitirmek’

- CC *bit-* ‘büyülemek, yetişmek’ (139, 1) ~ **AK** *pit-* ‘yetişmek’
CC *biz* ‘biz’(zamir) (66, 8; 128, 19) ~ **AK** *biz* ‘biz’
CC *bol-* ‘olmak’ (24, 12-14) ~ **AK** *bol-* ‘olmak’
CC *bok* ‘bok’ (120, 9) ~ **AK** *poq* ‘bok’
CC *bogul-* ‘boğulmak’ (36, 15-17) ~ **AK** *bowul-* ‘boğulmak’
CC *bogday, bugday, boday* ‘boğday’ (113, 22) ~ **AK** *buğday* ‘boğday’
CC *boy* ‘boy, vücut’ (122, 13) ~ **AK** *boy* ‘boy’
CC *boya-* ‘boyamak’ (54, 8-10) ~ **AK** *boya-* ‘boyamak’
CC *börü* ‘kurt’ (108, 16) ~ **AK** *börü* ‘kurt’
CC *bu* ‘bu; zamir’ (67, 15; 142, 14) ~ **AK** *bu* ~ *bi* ‘bu’
CC *bukün, bugün* ‘bugün’ (122, 1-3-22-23) ~ **AK** *bugün* ‘bugün’
CC *burç* ‘biber’ (80, 24) ~ **AK** *murç* ‘biber’
CC *bulut* ‘bulut’ (73, 8) ~ **AK** *bulut~bilit* ‘bulut’
CC *bur-* ‘burmak, kıvrırmak’ (55, 12-13) ~ **AK** *bur-* ‘kendini çevirmek’
CC *burul-* ‘kıvrılmak’ (138, 16) ~ **AK** *burul-* ~ *biril-* ‘kıvrılmak, çevrilmek’
CC *burun* ‘eskiden, önce’ (123, 2) ~ **AK** *burun~bırın* ‘eskiden, önce’
CC *burungı* ‘birinci, ilk’ (74, 6) ~ **AK** *burungu* ‘ilk, önceki’
CC *buruş-* ‘buruşmak’ (75, 5) ~ **AK** *buruş-* ‘buruşmak’
CC *butak* ‘dal’ (105, 18) ~ **AK** *pıtak* ‘dal’
CC *buv-* ‘boğmak’ (162, 24) ~ **AK** *buw-* ‘boğmak’
CC *buvun* ‘eklem, mafsalsal’ (96, 4) ~ **AK** *buwun* ‘mafsalsal’
CC *buyur-* ‘emretmek’ (30, 1-3) ~ **AK** *buyur-* ‘emretmek’
CC *buz* ‘buz’ (120, 9) ~ **AK** *muz* ‘buz’
CC *buz-* ‘bozmak, tahrip etmek’ (145, 9) ~ **AK** *buz* ~ *bız-* ‘bozmak, tahrip etmek’
CC *buzav, buzov* ‘buzağı’ (139, 14) ~ **AK** *buzaw~bızaw* ‘buzağı’
CC *bügül-* ‘bükülmek’ (36, 15) ~ **AK** *bükül-* ‘bükülmek’
CC *bükmek* ‘bükmek, eğmek’ (163, 11) ~ **AK** *bük-* ‘bükmek, eğmek’
CC *bükürü* ‘bükük, eğri’ (116, 13) ~ **AK** *bükürü* ‘bükük’
CC *bürçe* ‘pire’ (108, 33) ~ **AK** *bürge* ‘pire’
CC *bütün* ‘bütün’ (74, 4) ~ **AK** *pütün* ‘tam’

C

- CC *cıy-* ‘yığmak, toplamak’ (126, 4) ~ **AK** *cıy-* ‘yığmak, toplamak’
CC *cıgil-, cıkıl-* ‘düşmek, yıkılmak’ (113, 14) ~ **AK** *cıgil-* ‘düşmek, yıkılmak’
CC *cıl* ‘yıl’ (71, 12) ~ **AK** *cıl* ‘yıl, sene’
CC *cılan* ‘yılan’ (125, 33) ~ *cılan* ‘yılan’
CC *cirt-* ‘yırtmak’ (21, 1-9) ~ **AK** *cirt-* ‘yırtmak’
CC *cıy-* ‘toplamak, yığmak’ (126, 4) ~ *cıy-* ‘toplamak’
CC *çagır-* ‘çağırmaq’ (117, 5) ~ **AK** *çağır-* ‘davet etmek’
CC *çalma* ‘baş örtüsü’ (102, 4) ~ **AK** *çalma* ‘sarık’
CC *çayhal-* ‘çalkalanmaq, sallanmaq’ (163, 8) ~ **AK** *çaykalan-* ‘çalkalanmaq, sallanmaq’
CC *çekman* ‘çuha, yün kumaş’ (85, 20) ~ **AK** *çekmen* ‘çuha’
CC *çerek* ‘çürük’ (116, 5) ~ **AK** *çürük* ‘çürük’
CC *çık-, çih-* ‘çıkmaq’ (124, 36) ~ **AK** *çık-* ‘çıkmaq’
CC *çimdi-* ‘çimdiklemaq’ (160, 1) ~ **AK** *çimçi-* ‘çimdiklemaq’
CC *çın* ‘hakiki, doğru’ (138, 13) ~ **AK** *çın* ‘doğru, gerçek’

- CC *çipçik* ‘serçe’ (57, 4) ~ **AK** *çımçık* ‘serçe’
CC *çibin* ‘sinek’ (108, 31) ~ **AK** *çıbın* ‘sinek’
CC *çoyun* ‘eritilmiş maden’ (130, 30) ~ **AK** *çoyan* ‘tunç’
CC *çömiç* ‘çomça, kepçe’ (104, 29) ~ **AK** *çömiç kaşık* ‘ağaçtan oyulmuş kaşık’
CC *çök-* ‘diz çökmek, çökmek’ (117, 23) ~ **AK** *çök-* ‘çökmek’
CC *çörgek* ‘kundak’ (118) ~ **AK** *cörgek* ‘kundak’

D

- CC *dağı* ‘dahi, ve’ (148, 2) ~ **AK** *tağı, tağın* ‘yine, tekrar’
CC *dek* ‘gibi’ (147, 11) ~ **AK** *dey* ‘gibi’
CC *de-* ‘demek, söylemek’ (147, 6) ~ **AK** *de-* ‘demek, söylemek’

E

- CC *eçki* ‘keçi’ (108, 3) ~ **AK** *eçki* ‘keçi’
CC *egir-* ‘ip eğirmek’ (25, 7-9) ~ **AK** *igir-* ‘ip eğirmek’
CC *egiz* ‘ikiz’ (160, 15) ~ **AK** *egiz* ‘ikiz’
CC *ekki, eki* ‘iki’ (61, 17) ~ **AK** *eki* ‘iki’
CC *ekinçi* ‘ikinci’ (74, 7) ~ **AK** *ekinçi* ‘ikinci’
CC *el* ‘millet, memleket’ (122, 3; 78, 20) ~ **AK** *el* ‘halk’
CC *elek* ‘elek’ (82, 17) ~ **AK** *yelek* ‘elek’
CC *elt-* ‘götürmek’ (18, 10-12) ~ **AK** *yelit-* ‘götürmek’
CC *em* ‘en (superlativ)’ (62, 25) ~ **AK** *en* ‘en’
CC *emçek* ‘meme başı’ (95, 6) ~ **AK** *yemçek* ‘meme’
CC *emdi* ‘şimdi’ (125, 29) ~ **AK** *endi* ‘şimdi’
CC *en-* ‘inmek’ (18, 7-9) ~ **AK** *yen-* ‘inmek’
CC *eng-* ‘eğilmek’ (114, 34-35) ~ **AK** *en-* ‘eğilmek’
CC *endür-* ‘indirmek’ (138, 8) ~ **AK** *yendir-* ‘indirmek’
CC *erkek* ‘erkek’ (114, 1) ~ **AK** *yerkek* ‘erkek’
CC *erinçek* ‘tembel’ (117, 15) ~ **AK** *yerinçek* ‘tembel, üşengeç’
CC *erte* ‘sabah’ (71, 18) ~ *yerte* ~ **AK** *yerten* ‘sabah, yarın’
CC *es* ‘akıl’ (116, 18) ~ **AK** *yes* ‘akıl’
CC *esne-* ‘esnemek’ (114, 14) ~ **AK** *yesne-* ‘esnemek’
CC *eşek* ‘eşek’ (107, 19) ~ **AK** *yeşek* ‘eşek’
CC *eşik* ‘kapı’ (151, 16) ~ **AK** *yeşik* ‘kapı, dışarı’
CC *eşit-* ‘işitmek, duymak’ (117, 3) ~ **AK** *yeşit-* ‘işitmek, duymak’
CC *etik* ‘edik, kısa çizme’ (12, 28) ~ **AK** *yetik* ‘çizme’

H

- CC *huvun* ‘kavun’ (106, 20) ~ **AK** *ķawun* ‘kavun’

I

- CC *ıgla-, ıla-* ‘ağlamak’ (117, 4) ~ **AK** *cıla-* ‘ağlamak’
CC *inan-* ‘inanmak, güvenmek’ (123, 18) ~ **AK** *inan-* ‘inanmak, güvenmek’
CC *irak* ‘irak, uzak’ (61, 25) ~ **AK** *cırak* ‘irak’
CC *işan-* ‘güvenmek’ (15, 22) ~ **AK** *işen-* ‘inanmak, güvenmek’

İ

- CC *iç* ‘iç’ (61, 11) ~ **AK** *iç* ‘iç’
CC *iç-* ‘içmek’ (121, 4) ~ **AK** *iç-* ‘içmek’

CC *igine* ‘iğne’ (130, 32) ~ **AK** *iyne* ‘iğne’
CC *igit* ‘yigit’ ~ **AK** *cigit* ‘yiğit’
CC *ilgeri* ‘ileri’ (59, 3) ~ **AK** *ilgeri* ‘ileri’
CC *in* ‘in, mağara’ (120, 7) ~ **AK** *in* ‘in, delik’
CC *inek* ‘inek’ (107, 26) ~ **AK** *inek* ‘inek’
CC *ini* ‘erkek torun’ (97, 14) ~ **AK** *ini* ‘küçük kardeş’
CC *ip* ‘ip’ (25, 10) ~ **AK** *cip* ‘yip’
CC *ipek* ‘ipek’ (92, 2) ~ **AK** *cibeg* ‘ipek’
CC *iri-* ‘erimek’ (115, 5) ~ **AK** *yeri-* ‘erimek’
CC *issin-* ‘ısınmak’ (15, 12) ~ **AK** *isin-* ‘ısınmak’
CC *iş* ‘iş’ (121, 5) ~ **AK** *iş* ‘iş’
CC *işçi* ‘işçi’ (164, 16) ~ **AK** *işçi* ‘işçi’
CC *it* ‘it’ (108, 6) ~ **AK** *it* ‘köpek’
CC *iz* ‘iz’ (11, 89) ~ **AK** *iz* ‘iz’
CC *içeh* ‘iç organlar’ (95, 15) ~ **AK** *içek* ‘bağırsak’
CC *içkeri* ‘içinde, ortasında’ (61, 11) ~ **AK** *içkeri* ‘içeri’
CC *ilin-* ‘yapışmak, yapışıp kalmak’ (117, 4) ~ **AK** *ilin-* ‘takılmak’
CC *ilindir-* ‘bağlamak’ (138, 5) ~ **AK** *ilindir-* ‘takmak, bağlamak’
CC *inçe* ‘ince’ (77, 9) ~ **AK** *cinişke* ‘ince’
CC *issi* ‘sıcaklık, sıcak’ (9, 19) ~ **AK** *issik* ‘sıcak’

K

CC *kaban* ‘yaban domuzu’ (131, 11) ~ **AK** *ķaban* ‘zalim’
CC *kaçan* ‘ne zaman?’ (63, 20) ~ **AK** *ķaçan* ‘ne zaman?’
CC *kabuk* ‘kabuk’ (105, 21) ~ **AK** *kabuk* ‘kabuk’
CC *kaç-* ‘kaçmak’ (25, 11-15) ~ **AK** *ķaç-* ‘kaçmak’
CC *kal-, hal-* ‘kalmak’ (33, 1) ~ **AK** *ķal-* ‘kalmak’
CC *karangu* ‘karanlık’ (117, 21) ~ **AK** *ķaranga* ‘karanlık’
CC *kalng* ‘kalın’ (115, 26) ~ **AK** *ķalın* ‘kalın’
CC *karga-* ‘lanetlemek, beddua etmek’ (113, 24) ~ **AK** *ķarga-* ‘beddua etmek’
CC *kamçı* ‘kamçı’ (126, 20) ~ **AK** *ķamçı* ‘kamçı’
CC *kamiş* ‘kamiş’ (126, 22) ~ **AK** *ķamiş* ‘kamiş’
CC *karındaş* ‘kardeş’ (132, 10) ~ **AK** *ķarındaş* ‘kardeş’
CC *kan, han* ‘han, imparator, kağan’ (149, 7) ~ **AK** *ķah* ‘ağa, unvan’
CC *kan, han* ‘kan’ (145, 18) ~ **AK** *ķan* ‘kan’
CC *kançık* ‘kacık, dişi köpek’ (161, 12) ~ **AK** *ķançık* ‘dişi köpek, kötü ahlaklı kadın’
CC *kar* ‘kar’ (37, 8) ~ **AK** *ķar* ‘kar’
CC *kaşka* ‘kel’ (164, 19) ~ **AK** *ķaşka* ‘kel’
CC *kara* ‘siyah’ (92, 27) ~ **AK** *ķara* ‘kara, siyah’
CC *karar-* ‘kararmak’ (142, 12) ~ **AK** *ķarar-* ‘kararmak’
CC *karı* ‘karı, yaşlı’ (76, 26) ~ **AK** *ķarrı* ‘yaşlı’
CC *karı-* ‘yaşlanmak’ (113, 25) ~ **AK** *ķarrı-* ‘yaşlanmak’
CC *karın* ‘karın’ (151, 8) ~ **AK** *ķarın* ‘karın’
CC *kasartka, kasartki* ‘kertenkele’ (114, 10) ~ **AK** *ķesertki* ‘kertenkele’
CC *kaşa-, kaşı-* ‘kaşımak’ (26, 21-22) ~ **AK** *ķaşı-* ‘kaşımak’
CC *kaşuk* ‘kaşık’ (104, 303) ~ **AK** *ķaşıq* ‘kaşık’
CC *katır* ‘katır’ (107, 18) ~ **AK** *ķatır* ‘katır’
CC *katı, kattı* ‘sağlam, kuvvetli’ (77, 16) ~ **AK** *ķattı* ‘sert, cimri’

- CC *karıştır-* ‘karıştırmak’ (54, 21) ~ **AK** *karıştır-* ‘karıştırmak’
CC *karakçı* ‘dilenci’ (149, 5) ~ **AK** *karakçı* ‘dilenci, hırsız’
CC *kaygır-* ‘kaygılanmak, üzülme’ (123, 20) ~ **AK** *kaçgır-* ‘kaygılanmak, merak etmek’
CC *kayt-* ‘geri dönmek’ (47, 20) ~ **AK** *kaçt-* ‘geri dönmek’
CC *kaytar-* ‘geri vermek’ (45, 2-4) ~ **AK** *kaçtar-* ‘döndürmek, geri vermek’
CC *kaygı* ‘kaygı’ (126, 11) ~ **AK** *kaçgı* ‘kaygı’
CC *kayın* ‘kayınbaba’ (97, 11) ~ **AK** *kaçnata* ‘kayınbaba’
CC *kayna-* ‘kaynamak’ (161, 26) ~ **AK** *kaçna-* ‘kaynamak’
CC *kayt-* ‘geri dönmek’ (47, 20) ~ **AK** *kaçt-* ‘geri dönmek’
CC *kaytar-* ‘geri vermek’ (45, 2-4) ~ **AK** *kaçtar-* ‘geri vermek’
CC *kebek* ‘kepek’ (110, 10) ~ **AK** *kebek* ‘kepek’
CC *keç-* ‘geçmek, affetmek’ (131, 11) ~ **AK** *keç-* ‘geçmek, affetmek’
CC *keçe* ‘gece’ (71, 15) ~ **AK** *keçe* ‘gece’
CC *keç* ‘geç’ (65, 5) ~ **AK** *keç* ‘geç’
CC *keçiktir-* ‘geciktirmek’ (125, 13) ~ **AK** *keçiktir-* ‘geciktirmek’
CC *kekir-* ‘geçirmek’ (114, 9) ~ **AK** *kaçır-* ‘geçirmek’
CC *kel-* ‘gelmek’ (121, 16) ~ **AK** *kel-* ‘gelmek’
CC *keli* ‘havan eli’ (82, 16) ~ **AK** *keli* ‘havan’
CC *kelin* ‘gelin’ (120, 4) ~ **AK** *kelin* ‘gelin’
CC *keltir-* ‘getirmek’ (7, 3-5) ~ **AK** *kltir-* ‘getirmek’
CC *kemir-* ‘kemirmek’ (115, 1) ~ **AK** *kemir-* ‘kemirmek’
CC *keme* ‘gemi’ (160, 34) ~ **AK** *keme* ‘gemi’
CC *keng* ‘geniş’ (115, 30) ~ **AK** *keng* ‘geniş’
CC *kenglik* ‘genişlik’ (75, 28) ~ **AK** *kenglik* ‘genişlik’
CC *kerek* ‘gerek, gerekli olan’ (131, 35) ~ **AK** *kerek* ‘gerek, lâzım’
CC *kerekli* ‘gerekli’ (117, 16) ~ **AK** *kerekli* ‘gerekli, ihtiyaç’
CC *keril-* ‘gerilmek’ (114, 8) ~ **AK** *keril-* ‘gerilmek’
CC *kes-* ‘kesmek’ (143, 7) ~ **AK** *kes-* ‘kesmek’
CC *ket-* ‘gitmek’ (46, 17-19) ~ **AK** *ket-* ‘gitmek’
CC *keydir-* ‘giydirmek’ (141, 4) ~ **AK** *kiydir-* ‘giydirmek’
CC *keyin-* ‘giyinmek’ (142, 16) ~ **AK** *kiyin-* ‘giyinmek’
CC *keyik* ‘vahşi, yabanî’ (74, 14) ~ **AK** *kiyik* ‘geyik’
CC *kıl-* ‘yapmak, etmek’ (157, 4) ~ **AK** *kıl-* ‘yapmak’
CC *kılıç* ‘kılıç’ (126, 9) ~ **AK** *kılıç* ‘kılıç’
CC *kaçkır-* ‘bağırmaq, seslenmek’ (125, 38) ~ **AK** *kaçır-* ‘bağırmaq, seslenmek’
CC *kılık* ‘karakter’ (161, 31) ~ **AK** *kılığ* ‘karakter’
CC *kırıl-* ‘ölmek, gebermek’ (162, 19) ~ **AK** *kaçırıl-* ‘ölmek, telef olmak’
CC *kırılış-* ‘kavga etmek, hırlaşmaq’ (111, 14) ~ **AK** *kaçırılış-* ‘kavga etmek, birbirini öldürmek’
CC *kırmızı* ‘kırmızı’ (92, 29) ~ **AK** *kaçızıl* ‘kırmızı’
CC *kıs-* ‘kısırmak, sıkıştırmak’ (51, 24-26) ~ **AK** *kaçs-* ‘sıkıştırmak, bastırmak’
CC *kıska* ‘kısa’ (123, 33) ~ **AK** *kaçka* ‘kısa’
CC *kısta-* ‘sıkıştırmak, kilitlemek’ (115, 2) ~ **AK** *kaçsta-* ‘istemek’
CC *kış* ‘kış’ (73, 24) ~ **AK** *kaçış* ‘kış’
CC *kız* ‘kız’ (137, 5) ~ **AK** *kaçız* ‘kız’
CC *kızar-* ‘kızarmak, alevlenmek’ (163, 4) ~ **AK** *kaçzar-* ‘kızarmak’

- CC *kıyna-* ‘eziyet etmek, ıstırap vermek’ (126, 8) ~ **AK** *kıyna-* ‘kınamak, zahmet çektirmek’
- CC *kızgan-* ‘cimrilik yapmak, pinti olmak’ (4, 20) ~ **AK** *kışğan-* ‘kıskançlık yapmak’
- CC *kızgançı* ‘hasis, pinti, cimri’ (130, 14) ~ **AK** *kısanç* ‘kıskanç’
- CC *kızıl* ‘kızıl’ (92, 29) ~ **AK** *kızıl* ‘kırmızı’
- CC *kim* ‘kim’ (143, 8) ~ **AK** *kim* ‘kim’
- CC *kir* ‘kir’ (151, 14) ~ **AK** *kir* ‘kir’
- CC *kirpi* ‘kirpi’ (120, 6) ~ **AK** *kirpik* ‘kirpi’
- CC *kindik* ‘göbek’ (95, 8) ~ **AK** *kindik* ‘göbek’
- CC *kir-* ‘girmek’ (123, 5) ~ **AK** *kir-* ‘girmek’
- CC *kişen* ‘atın ayağına vurulan zincir’ (102, 30) ~ **AK** *kişen* ‘atın ayağına takılan köstek, zincir’
- CC *kişne-* ‘kişnemek’ (120, 35) ~ **AK** *kişne-* ‘kişnemek’
- CC *kişi* ‘kişi, insan’ (61, 4) ~ **AK** *kişi* ‘kişi, insan, kimse’
- CC *kiy-* ‘giymek’ (61, 3) ~ **AK** *kiy-* ‘giymek’
- CC *kiyiz* ‘keçe’ (103, 10) ~ **AK** *kiyiz* ‘keçe’
- CC *kobuzçı* ‘çalgıcı, kopuz çalan’ (89, 12) ~ **AK** *ķobuzçu* ‘kopuz çalan’
- CC *koçkar* ‘koç’ (107, 29) ~ **AK** *koçkar* ‘koç’
- CC *kol* ‘kol ve el’ (95, 21) ~ **AK** *kol* ‘kol, el’
- CC *kon-* ‘konmak, bırakmak’ (6, 4-6) ~ **AK** *ķon-* ‘konmak’
- CC *kork-* ‘korkmak’ (43, 4-6) ~ **AK** *ķork-* ‘korkmak’
- CC *korku* ‘korku’ (126, 12) ~ **AK** *ķorku* ‘korku’
- CC *korkunç* ‘korkunç’ (114, 31) ~ **AK** *ķorkunç* ‘korkunç’
- CC *korkut-* ‘korkutmak’ (164, 4) ~ **AK** *ķorkut-* ‘korkutmak’
- CC *koşıl-* ‘koşulmak, birisiyle bağlanmak’ (116, 15) ~ **AK** *ķoşıl-* ‘birleşmek’
- CC *kotur* ‘yara üzerindeki kabuk’ (99, 6) ~ **AK** *ķotur* ‘yara kabuğu; uyuz, siville’
- CC *kov* ‘kor, külün altındaki ateş’ (79, 20) ~ **AK** *ķor* ‘kor’
- CC *koy-* ‘bırakmak’ (43, 13-15) ~ **AK** *ķoy-* ‘bırakmak’
- CC *koy* ‘koyun’ (122, 2) ~ **AK** *ķoy* ‘koyun’
- CC *kozgalış-* ‘karıştırmak’ (163, 16) ~ **AK** *ķozğal-* ‘karışmak, ayaklanmak’
- CC *kozi* ‘kuzu’ (108, 2) ~ **AK** *ķozi* ‘kuzu’
- CC *köbelek* ‘kelebek’ (160, 32) ~ **AK** *göbelek* ‘kelebek’
- CC *köç-* ‘göçmek’ (142, 9) ~ **AK** *ķöç-* ‘göçmek’
- CC *köçür-* ‘göçürmek’ (140, 15) ~ **AK** *ķöçür-* ‘göçürmek’
- CC *kök* ‘gök; mavi’ (70, 26) ~ **AK** *ķök* ‘gök; mavi’
- CC *kök* ‘kök’ (42, 15) ~ **AK** *ķök* ‘mavi’
- CC *köl* ‘göl’ (120, 12) ~ **AK** *ķöl* ‘göl’
- CC *köm-* ‘gömmek’ (53, 15-17) ~ **AK** *ķöm-* ‘gömmek’
- CC *kömül-* ‘gömülmek’ (148, 9) ~ **AK** *ķömül-* ‘gömülmek’
- CC *kömür* ‘kömür’ (84, 20) ~ **AK** *ķömür* ‘kömür’
- CC *köprü* ‘köprü’ (79, 2) ~ **AK** *ķöpürü* ‘köprü’
- CC *köp* ‘çok’ (62, 3) ~ **AK** *ķöp* ‘çok’
- CC *kör-* ‘görmek’ (56, 15-17) ~ **AK** *ķör-* ‘görmek’
- CC *körpe* ‘kuzu derisi’ (111, 10) ~ **AK** *ķörpe* ‘yorgan’
- CC *körük* ‘körük’ (84, 18) ~ **AK** *ķörek* ‘körük’
- CC *körün-* ‘görünmek’ (6, 16-18) ~ **AK** *ķörin-* ‘görünmek’

- CC *köt* ‘göt, kıç’ (95, 20) ~ **AK** *köt* ‘göt, kıç’
CC *kösöv* ‘ocak demiri’ (115, 14) ~ **AK** *kesew* ‘ocak demiri’
CC *kötür-*, *köter-* ‘kaldırmak’ (138, 14) ~ **AK** *köter-* ‘kaldırmak’
CC *kötürem* ‘zayıf, cılız’ (115, 25) ~ **AK** *köterem* ‘güçsüz, halsiz, dermansız’
CC *kötürül-* ‘kaldırılmak’ (75, 6) ~ **AK** *köteril-* ‘havalı olmak’
CC *kövlek* ‘gömlek’ (101, 29) ~ **AK** *köylek* ‘elbise’
CC *köyöv* ‘damat’ (151, 16) ~ **AK** *kiyew* ‘damat’
CC *köz* ‘göz’ (126, 4) ~ **AK** *köz* ‘göz’
CC *kum* ‘kum’ (101, 15) ~ **AK** *ķum* ‘kum’
CC *kur-* ‘kurmak, düzenlemek’ (162, 36) ~ **AK** *ķur-* ‘kurmak’
CC *kuru* ‘kuru’ (77, 1) ~ **AK** *ķuru* ‘kuru’
CC *kuş* ‘kuş’ (130, 20) ~ **AK** *ķuş* ‘kuş’
CC *kurgak* ‘kurak’ (115, 19) ~ **AK** *ķuru* ‘kuru’
CC *kurt* ‘kurt, solucan’ (108, 28) ~ **AK** *ķurt* ‘meyve kurdu, böcek’
CC *kuthar-* ~ *kutkar-* ‘kurtarmak’ (144, 16; 126,32) ~ **AK** *ķutķaz-* ‘kurtarmak’
CC *kutul-* ‘kurtulmak’ (22, 21-24) ~ **AK** *ķutul-* ‘kurtulmak’
CC *kutur-* ‘hiddetlenmek, kudurmak’ (160, 20) ~ **AK** *ķutur-* ‘kudurmak, çıldırmak’
CC *kutlu* ‘kutlu’ (147,7-14) ~ **AK** *ķulli* ‘kutlu’
CC *kuttul-*, *kutul-* ‘kurtulmak’ (22, 21) ~ **AK** *ķutul-* ‘kurtulmak’
CC *kutuluş* ‘kurtuluş’ (143, 12) ~ **AK** *ķutılış* ‘kurtuluş’
CC *kutur-* ‘çıldırmak, kudurmak’ (160, 20-1) ~ **AK** *ķutur-* ‘kudurmak’
CC *kuyruh* ‘kuyruk’ (16, 17) ~ **AK** *ķuyrık* ‘kuyruk’
CC *küç* ‘güç, kuvvet, zor’ (126, 16) ~ **AK** *ķüç* ‘güç, kuvvet, zor’
CC *küçen-* ‘zorlanmak’ (117, 11) ~ **AK** *ķüçen-* ‘zorlanmak, direnmek’
CC *küçlü* ‘güçlü, kuvvetli’ (122, 24) ~ **AK** *ķüçlü* ‘güçlü, kuvvetli’
CC *kül-* ‘gülmek’ (47, 8-10) ~ **AK** *ķül-* ‘gülmek’
CC *kün* ‘güneş’ (138, 9) ~ *kün* ‘güneş’
CC *kün tuv-* ‘güneşin doğması’ (114, 19) ~ **AK** *ķün tuw-* ‘güneşin doğması’
CC *kün tuvuş* ‘doğu’ (122, 33) ~ **AK** *ķünçığar* ‘doğu’
CC *kürek* ‘kürek’ (88, 20) ~ **AK** *ķurek* ‘kürek’
CC *ķüydür-*, *köydür-* ‘yakmak’ (6, 1-3) ~ **AK** *ķüydür-* ‘yakmak’
CC *ķüyöv* ‘damat’ (138, 10) ~ **AK** *kiyew* ‘damat’

M

- CC *mahta-* ‘övmek, methetmek’ (164, 25) ~ **AK** *mahta-* ‘övmek’
CC *manglay* ‘alın’ (94, 11) ~ **AK** *mağlay* ‘alın’
CC *mangra-* ‘melemek’ (113, 2) ~ **AK** *mangıra-* ‘melemek’
CC *men* ‘ben’ (66, 2) ~ **AK** *men* ‘ben’
CC *meng* ‘beyin’ (194, 26) ~ **AK** *miye* ‘beyin’
CC *min-* ‘binmek’ (5, 21) ~ **AK** *min-* ‘binmek’
CC *ming* ‘bin sayısı’ (117, 20) ~ **AK** *ming* ‘bin sayısı’
CC *munça* ‘bunca, bu kadar’ (65, 7) ~ **AK** *minça* ‘bu kadar, böyle’
CC *mungra-* ‘böğürmek’ (113, 3) ~ **AK** *müngüre-* ‘böğürmek’
CC *muna* ‘işte’ (60, 12) ~ **AK** *mına* ‘işte’
CC *munda* ‘buraya’ ~ **AK** *mında* ‘burada’

N

- CC *neçe* ‘ne kadar’ (63, 19) ~ **AK** *neçe* ‘ne kadar’
CC *nege* ‘niye, niçin’ (132, 19) ~ **AK** *nimege* ‘niye, niçin’
CC *neme* ‘şey, nesne’ (119, 8) ~ **AK** *nime* ‘şey, nesne’

O

- CC *oçak* ‘ocak’ (105, 4) ~ **AK** *oçak* ‘ocak’
CC *ogrı* ‘hırsız’ (26, 20) ~ **AK** *oğuru* ‘hırsız’
CC *ogrula-* ‘çalmak’ (25, 21) ~ **AK** *oğurla-* ‘çalmak’
CC *ogul* ‘oğul’ (122, 10) ~ **AK** *ul* ‘oğul’
CC *ogulak* ‘oğlak’ (108, 5) ~ **AK** *ulak* ‘oğlak’
CC *ogut-* ‘eğitmek, okutmak’ (14, 15) ~ **AK** *oqıt-* ‘okutmak’
CC *oh* ‘ok’ (120, 8) ~ **AK** *oķ* ‘ok’
CC *ohçı* ‘okçu’ (89, 7) ~ **AK** *oķçı* ‘okçu’
CC *okşa-, oşka-, ovşa-* ‘benzemek’ (52, 21-23) ~ **AK** *ohşsa-* ‘benzemek’
CC *okşaş-* ‘birbirine benzemek’ (64, 25) ~ **AK** *ohşaş-* ‘birbirine benzemek’
CC *okşaş* ‘benzerlik’ (75, 10) ~ **AK** *ohşaş* ‘benzer’
CC *okşat-* ‘alışmak, intibak etmek’ (57, 11) ~ **AK** *ohşat-* ‘benzetmek’
CC *oku-* ‘okumak’ (122, 13) ~ **AK** *oķı-* ‘okumak’
CC *ol* ‘o’ (67, 3) ~ **AK** *ol* ‘o’
CC *oltur-* ‘oturmak’ (148, 11) ~ **AK** *oltır-* ‘oturmak’
CC *ong* ‘sağ taraf’ (77, 12) ~ **AK** *ong* ‘sağ taraf’
CC *ong-* ‘sararmak, solmak’ (35, 5-6) ~ **AK** *ong-* ‘sararmak’
CC *or* ‘çukur, hendek’ (160, 27) ~ **AK** *hura* ‘çukur, ambar’
CC *orun* ‘yer, mahal’ (143, 18) ~ **AK** *orun* ‘yer’
CC *orta* ‘orta’ (72, 16) ~ **AK** *orta* ‘orta’
CC *ot* ‘ot, yabancı bitki’ (72, 16) ~ **AK** *ot* ‘ot, bitki’
CC *ot* ‘od, ateş’ (125, 29) ~ **AK** *ot* ‘ateş’
CC *otuz* ‘otuz’ (120, 10) ~ **AK** *otuz~otız* ‘otuz’
CC *ovşa-* ‘benzemek’ (141, 18) ~ **AK** *oğşsa-* ‘benzemek’
CC *ovuç* ‘avuç’ (95, 27) ~ **AK** *koşawuç* ‘çift avuç’
CC *oymak* ‘yüzük’ (84, 27) ~ **AK** *oymak* ‘yüzük’
CC *oyın* ‘oyun’ (32, 8) ~ **AK** *oyın* ‘oyun’
CC *oyunçı* ‘oyuncu’ (89, 23) ~ **AK** *oyınçı* ‘oyuncu’
CC *oyna-* ‘ oynamak’ (32, 15) ~ **AK** *oyna-* ‘ oynamak’
CC *oyov* ‘uyanık’ (115, 25) ~ **AK** *oyaw* ‘uyanık’
CC *oyul-* ‘batmak, çökmek’ (115, 9) ~ **AK** *oyıl-* ‘delinmek, yarılmak’

Ö

- CC *ögüz* ‘öküz’ (107, 25) ~ **AK** *ögiz* ‘öküz’
CC *öl-* ‘ölmek’ (124, 20) ~ **AK** *öl-* ‘ölmek’
CC *öldür-, öltür-* ‘öldürmek’ (122, 15) ~ **AK** *öltir-* ‘öldürmek’
CC *öpke* ‘akciğer’ (120, 21) ~ **AK** *öpke* ‘akciğer’
CC *ölç-* ‘ölçmek’ (34, 20) ~ **AK** *ölçe-* ‘ölçmek’
CC *ölüg* ‘ölü’ (148, 18) ~ **AK** *ölük* ‘ölü’
CC *ölüm* ‘ölüm’ (125, 30) ~ **AK** *ölüm* ‘ölüm’
CC *ös-* ‘yetişmek, gelişmek’ (143, 8) ~ **AK** *ös-* ‘yetişmek’
CC *ötrükçi* ‘yalancı’ (99, 17) ~ **AK** *ötirikçi* ‘yalancı’
CC *öp-* ‘öpmek’ (124, 13) ~ **AK** *öp-* ‘öpmek’
CC *örümçik* ‘örümcek’ (115, 21) ~ **AK** *örgemçi* ‘örümcek’

CC *öven-, üren-* ‘öğrenmek’ (5, 18-20) ~ **AK** *ürgen-* ‘öğrenmek’
CC *öz* ‘öz, kendisi’ (151, 2) ~ **AK** *öz* ‘öz’

S

CC *sagın-* ‘düşünmek, hatırlamak’ (126, 1) ~ **AK** *sagın-* ‘düşünmek, hatırlamak, anmak’
CC *saç* ‘saç’ (94, 9) ~ *çaç* ‘aç’
CC *saç-* ‘saçmak, ekmek’ (113, 23) ~ **AK** *çaç-* ‘saçmak’
CC *sag, sav* ‘sağ, sağlık’ (124, 37) ~ **AK** *ong* ‘sağ’
CC *sagındır-* ‘hatırlatmak’ (8, 15-17) ~ **AK** *sagındır-* ‘özletmek’
CC *sakal* ‘sakal’ (96, 25) ~ **AK** *sakal* ‘sakal’
CC *sakla-* ‘korumak’ (11, 1-3) ~ **AK** *sahlä-* ‘korumak’
CC *saklan-* ‘saklanmak, korunmak’ (11, 5-7) ~ **AK** *sahlän-* ‘korunmak’
CC *salkun* ‘esinti, rüzgâr’ (71, 2) ~ **AK** *salkın* ‘serin rüzgâr’
CC *san* ‘sayı’ (36, 24) ~ **AK** *san* ‘sayı’
CC *sana-* ‘saymak’ (36, 21-23) ~ **AK** *sana-* ‘saymak’
CC *sanç-* ‘delmek, delip geçmek’ (147, 3) ~ **AK** *čançuw* ‘sançılmak’
CC *sandıra-* ‘kudurmak, kendinden geçmek’ (163, 25) ~ **AK** *sandıra-* ‘uykuda saçmalamak’
CC *sarhit-* ‘damlatmak’ (163, 12) ~ **AK** *sırkıit-* ‘akıtmak, damlatmak’
CC *sarı* ‘sarı’ (92, 32) ~ **AK** *sarı* ‘sarı’
CC *sarmısak* ‘sarmısak’ (107, 4) ~ **AK** *sarmısak, sir* ‘sarmısak’
CC *satov* ‘ticaret’ (111, 25) ~ **AK** *satuw* ‘satmak, ticaret’
CC *sav* ‘sağ, sağlık’ (124, 37) ~ **AK** *saw* ‘sağ, sağlam’
CC *sarrakine* ‘sarımsı’ ~ **AK** *sapsarı* ‘sarımsı’
CC *sası-* ‘sasımak, fena kokmak’ (124, 5) ~ **AK** *sası-* ‘sasımak’
CC *say* ‘sığ’ (115, 33) ~ **AK** *say* ‘sığ, iki tepe arasındaki çukur yer’
CC *sat-* ‘satmak’ (56, 2-4) ~ **AK** *sat-* ‘satmak’
CC *savuk, savuh, suvuk* ‘soğuk’ (77, 19) ~ **AK** *suwuk* ‘soğuk’
CC *segiz* ‘sekiz’ (120, 3) ~ **AK** *sakız* ‘sekiz’
CC *sekizinçi* ‘sekizinci’ (122, 22) ~ **AK** *sekinçi* ‘sekinci’
CC *semir-* ‘semirmek, yağlanmak’ (119, 31) ~ **AK** *semir-* ‘şişmanlamak’
CC *semiz* ‘yağ’ (77, 6) ~ **AK** *semiz* ‘şişman’
CC *sen* ‘sen’ (66, 13; 128, 16) ~ **AK** *sen* ‘sen’
CC *seş-* ‘çözmek’ (19, 1-3) ~ **AK** *çeç-* ‘çözmek’
CC *sıçkan* ‘sıçan, fare’ (108, 22) ~ **AK** *çıçkan* ‘fare, sıçan’
CC *sıgın-* ‘sığınmak’ (137, 10) ~ **AK** *sıgın-* ‘sığınmak’
CC *sıla-* ‘sıvazlamak, okşamak’ (160, 13) ~ **AK** *sıla-* ‘okşamak, sıvazlamak’
CC *sıgır* ‘sığır’ (107, 25) ~ **AK** *siyir* ‘sığır’
CC *sın-* ‘kırılmak’ (143, 7) ~ **AK** *sın-* ‘kırılmak’
CC *sına-* ‘denemek’ (143, 3) ~ **AK** *sına-* ‘denemek’
CC *sinal-* ‘denenmek’ (143, 3) ~ **AK** *sinal-* ‘denenmek’
CC *sınuk* ‘kırık’ ~ **AK** *sınık* ‘kırık’
CC *sındur-* ‘kırmak’ (25, 16) ~ **AK** *sındır-* ‘kırmak’
CC *sıpa-* ‘okşamak’ (160, 14) ~ **AK** *sıypa-* ‘okşamak’
CC *sirt* ‘tepe, yamaç’ (126, 12) ~ **AK** *sirt* ‘sirt, dış, arka’
CC *sibürtki* ‘süpürge’ (88, 21) ~ **AK** *şibirtki* ‘süpürge’
CC *silevsün* ‘vaşak’ (85, 8) ~ **AK** *silewsün* ‘vaşak’
CC *silk-* ‘silkmek’ (52, 4-6) ~ **AK** *silk-* ‘silkmek’

- CC *silkin-* ‘silkinmek’ (163, 10-1) ~ **AK** *silkilen-* ‘silkinmek’
CC *sing-* ‘sinmek, emilmek’ (140, 10) ~ **AK** *sing-* ‘sinmek’
CC *singir-* ‘sindirmek’ (142, 18) ~ **AK** *şingir-* ‘sindirmek’
CC *siy-* ‘işemek’ (114, 38) ~ **AK** *siy-* ‘işemek’
CC *siz* ‘siz’ (66, 19) ~ **AK** *siz* ‘siz’
CC *soh-*, ~*sok-* ‘vurmak, çarpmak’ (164, 31) ~ **AK** *soğ-* ‘vurmak’
CC *solu-* ‘solumak’ (111, 27) ~ **AK** *solu-* ‘solumak’
CC *song* ‘son’ (144, 12) ~ **AK** *song* ‘son’
CC *sor-* ‘sormak’ (123, 17) ~ **AK** *sora-* ‘sormak’
CC *sök-* ‘sövmek, küfretmek’ (126, 24) ~ **AK** *sök-* ‘küfretmek’
CC *sökül-* ‘sökülmek, ayrılmak’ (160, 9) ~ **AK** *sökül-* ‘sökülmek’
CC *sövek* ‘kemik’ (95, 25) ~ **AK** *süyek* ‘kemik’
CC *söy-* ‘sevmek’ (131, 22) ~ **AK** *süy-* ‘sıyğı vermek, naz vermek’
CC *suhlan-* ‘harislenmek, göz dikmek’ (16, 8) ~ **AK** *suhlan-* ‘nazarlanmak’
CC *su* ‘su’ (147, 3) ~ *suw* ‘su’
CC *suvsa-* ‘susamak’ (51, 9-10) ~ **AK** *suwsa-* ‘susamak’
CC *suvuk* ‘soğuk’ (25, 6) ~ **AK** *suwuk* ‘soğuk’
CC *suvul-* ‘geri çekilmek’ (161, 27) ~ **AK** *suwul-* ‘soğumak’
CC *sür-* ‘sürmek’ (146, 2) ~ **AK** *sür-* ‘kovalamak’
CC *sürt-* ‘sürtmek’ (58, 17-19) ~ **AK** *sürt-* ‘sürtmek’
CC *süt* ‘süt’ (110, 12) ~ **AK** *süt* ‘süt’
CC *süz-* ‘süzme’ (16, 1-2) ~ **AK** *sürüw* ‘sürü’
CC *sürüv* ‘sürü’ (114, 26) ~ *sürüw* ‘sürü’
CC *süyen-* ‘bir şeye dayanmak’ (161, 23) ~ *süyen-* ‘bir şeye dayanmak’

Ş

- CC *şiş-* ‘şişmek’ (31, 16) ~ **AK** *şiş-* ‘şişmek’
CC *şişik* ‘şişkinlik’ (75, 1) ~ **AK** *şişik* ‘şişkinlik’

T

- CC *tav* ‘dağ’ (141, 1) ~ **AK** *taw* ‘dağ’
CC *tam-* ‘damlamak’ (119, 9) ~ **AK** *tam-* ‘damlamak’
CC *tamak* ‘boğaz’ (95, 1) ~ **AK** *tamağ* ‘boğaz’
CC *tamar* ‘damar’ (95, 23) ~ **AK** *tamır* ‘damar’
CC *taban* ‘taban (ayak)’ (96, 22) ~ **AK** *taban* ‘ayağın tabanı’
CC *tagay* ‘dayı’ (97, 16) ~ **AK** *tağa* ‘dayı’
CC *tam-* ‘damlamak’ (119, 9) ~ **AK** *tam-* ‘damlamak’
CC *tamak* ‘boğaz’ (95, 1) ~ **AK** *tamağ* ‘boğaz’
CC *tanı-* ‘tanımak, görmek, bilmek’ (125, 36) ~ **AK** *tanı-* ‘tanımak’
CC *tang* ‘şafak, tan’ (71, 18) ~ **AK** *tang* ‘şafak, tan’
CC *tak-* ‘takmak, asmak’ (37, 10-12) ~ **AK** *tağmaq* ‘takmak, asmak’
CC *tap-* ‘bulmak’ (122, 4) ~ **AK** *tap-* ‘bulmak’
CC *tar* ‘dar’ (15, 31) ~ **AK** *tar* ‘dar’
CC *tarı* ‘darı’ (110, 21) ~ **AK** *tarı* ‘darı’
CC *taş* ‘taş’ (122, 15) ~ **AK** *taş* ‘taş’
CC *taşı-* ‘taşımak’ (162, 9) ~ **AK** *taşı-* ‘taşımak’
CC *taşla-* ‘taşlamak’ (122, 16) ~ **AK** *taşla-* ‘taşlamak’
CC *tat-* ‘tatmak’ (27, 18-20) ~ **AK** *tat-* ‘tatmak’
CC *tatıglı, tatlı* ‘tatlı, lezzetli’ (75, 2, 122, 24) ~ **AK** *tallı* ‘tatlı’

- CC tatov 'tat, lezzet' (76, 7) ~ **AK** tat 'tat, lezzet'
CC tart- 'çekmek, sıkmak' (54, 5-7) ~ **AK** tart- 'çekmek'
CC tas bol- 'kaybolmak' (138, 2) ~ **AK** taş bol- 'kaybolmak'
CC tatov 'tat, lezzet' (76, 7) ~ **AK** tatuw 'tat, lezzet'
CC tayak 'sopa' (139, 1) ~ **AK** tayak 'sopa'
CC tavuk, tavoh 'tavuk' (113, 5) ~ **AK** tawuk 'tavuk'
CC tavul 'firtına' (115, 17) ~ **AK** tawul 'firtına'
CC tebe 'tepe' (94, 10) ~ **AK** töbe 'yukarı, üst'
CC teg-,tey- 'değmek, dokumak' (54, 2) ~ **AK** tiy- 'değmek, dokunmak, evlenmek'
CC tegirmen 'değirmen' (35, 17) ~ **AK** tirman 'değirmen'
CC tegirmençi 'değirmenci' (35, 18) ~ **AK** tirmançı 'değirmenci'
CC temir 'demir' (26, 17) ~ **AK** temir 'demir'
CC temirçi 'demirci' (84, 2) ~ **AK** temirçi 'demirci'
CC teng 'denk, aynı, eşit' (151, 17) ~ **AK** teng 'eşit, denk'
CC tengri 'Tanrı' (117, 17) ~ **AK** tengri 'Tanrı'
CC ter 'ter' (126, 13) ~ **AK** ter 'ter'
CC terek 'ağaç' (147, 7) ~ **AK** terek 'derek ağacı'
CC teri 'deri' (95, 16) ~ **AK** teri 'deri'
CC terle- 'terlemek' (113, 22) ~ **AK** terle- 'terlemek'
CC teşik 'delik' (26, 16) ~ **AK** teşik 'delik'
CC teş- 'çukur' (103, 16) ~ **AK** teş- 'delmek'
CC tetik 'akıllı, zeki, bilge' (117, 1) ~ **AK** tetik 'akıllı, zeki'
CC tey- 'dokunmak, değmek' (140, 18) ~ **AK** tiy- 'dokunmak, değmek'
CC teyir- 'ulaştırmak, yönetmek' (85, 1) ~ **AK** tiydir- 'ulaştırmak, değirmek'
CC tılmaç 'tercüman' ~ **AK** tılmaç 'tercüman'
CC tın- 'dinlenmek' (140, 4) ~ **AK** tın- 'dinlenmek, durmak, dinmek'
CC tıngla- 'dinlemek' (44, 5) ~ **AK** tingle- 'dinlemek'
CC tınım 'huzur' (19, 21) ~ **AK** tınım 'huzur'
CC tırmak 'tırnak' (96, 6) ~ **AK** tırnak 'tırnak'
CC tik 'dik' (101, 20) ~ **AK** tik 'dik'
CC tik- 'dikmek' (101, 7) ~ **AK** tik- 'dikmek'
CC til 'dil' (125, 9) ~ **AK** til 'dil'
CC tile- 'istemek' (56, 6-8) ~ **AK** tile- 'istemek'
CC tilek 'dilek' (131, 29) ~ **AK** tilek 'dilek'
CC tilim 'dilim' (131, 9) ~ **AK** tilim 'dilim'
CC tırgız- 'diriltmek' (142, 4) ~ **AK** tırgız- 'diriltmek, canlandırmak, kaldır-'
CC tiri 'diri, canlı' (77, 24) ~ **AK** tirik 'diri, canlı'
CC tiril- 'dirilmek, canlanmak' (58, 24) ~ **AK** tiril- 'dirilmek, canlanmak'
CC tiş 'diş' (94, 24) ~ **AK** tiş 'diş'
CC tişle- 'ısırmak' (35, 4) ~ **AK** tişle- 'ısırmak'
CC tiz, tizgi 'diz' (117, 23, 96, 15) ~ **AK** tize 'diz'
CC tomalak 'toparlık, yuvarlak olan birşey' (164, 21) ~ **AK** tomalak 'yuvarlak birşey'
CC tog-, tov-, tuv- 'doğmak' (122, 2-3) ~ **AK** tuw- 'doğmak'
CC togru 'doğru' (74, 8) ~ **AK** toğuru 'doğru'
CC togu- 'dokumak' (164, 15) ~ **AK** toğu- 'dokumak'
CC toguz 'dokuz' (142, 14) ~ **AK** toğuz 'dokuz'

- CC tohta- ‘hafızada saklamak’ (162, 24) ~ **AK** tohta- ‘durmak, hafızada saklamak’
CC tol- ‘dolmak’ (143,16) ~ **AK** tol- ‘dolmak’
CC toltur- ‘doldurmak’ (143, 8) ~ **AK** toldur- ‘doldurmak’
CC ton ‘kiyafet, elbise’ (30, 10) ~ **AK** ton ‘elbise’
CC tonguz ‘domuz’ (107, 22) ~ **AK** donguz ‘domuz’
CC topra ‘torba’ (102, 22) ~ **AK** torba ‘torba’
CC toprak ‘toprak’ (117, 19) ~ **AK** torpaq ‘toprak’
CC tokluk ‘tokluk, bolluk’ (161, 20) ~ **AK** tokluq ‘tokluk’
CC toy ‘ziyafet’ (150, 5) ~ **AK** toy ‘düğün’
CC toydır- ‘doymak’ (144, 18) ~ **AK** toydır ‘doymak’
CC tögül- ‘dökülmek’ (141, 17) ~ **AK** tögül- ‘dökülmek’
CC tök- ‘dökmek’ (141, 9) ~ **AK** tök- ‘dökmek’
CC töre ‘töre, kural’ (61, 2; 70,13) ~ **AK** töre ‘âdet, töre’
CC tört ‘dört’ (120, 25) ~ **AK** tört ‘dört’
CC töşek ‘döşek’ (115, 11) ~ **AK** töşek ‘döşek’
CC töş ‘döş, göğüs’ (149, 7) ~ **AK** töş ‘döş, göğüs’
CC töve ‘deve’ (108, 10) ~ **AK** tüye ‘deve’
CC tuman ‘sis, karanlık’ (73, 15) ~ **AK** tuman ‘sis’
CC tur- ‘kalkmak’ (52, 18-20) ~ **AK** tur- ‘kalkmak’
CC tuv- ‘doğmak’ (148, 4) ~ **AK** tuw- ‘doğmak’
CC turna ‘turna’ (109, 22) ~ **AK** turna ‘turna’
CC tuvra ‘doğru’ (161, 4) ~ **AK** tura ‘doğru, dümdüz’
CC tut- ‘tutmak’ (121, 4) ~ **AK** tut- ‘tutmak’
CC tuz ‘tuz’ (53, 7) ~ **AK** tuz ‘tuz’
CC tuzak ‘tuzak’ (117, 4) ~ **AK** tuzaq ‘tuzak’
CC tuzla- ‘tuzlamak’ (53, 4-6) ~ **AK** tuzla- ‘tuzlamak’
CC tüklü ‘tüylü’ (74, 19) ~ **AK** tüklü ‘tüylü’
CC tüksüz ‘tüysüz’ (74, 20) ~ **AK** tüksüz ‘tüysüz’
CC tülkü ‘tilki’ (84, 30) ~ **AK** tülkü ‘tilki’
CC tüp ‘dip, temel, kök’ (79, 1; 101, 12) ~ **AK** tüp ‘dip, kök, temel’,
CC tüpkür-, tükür- ‘tükürmek’ (51, 1-3) ~ **AK** tükür- ‘tükürmek’
CC tüş ‘öğle’ (71, 20) ~ **AK** tüş ‘öğle’
CC tüş ‘rüya, düş’ (50, 8) ~ **AK** tüş ‘rüya, düş’
CC tüş- ‘düşmek’ (11, 8-10) ~ **AK** tüş- ‘düşmek, inmek’
CC tüşür- ‘düşürmek’ (159, 6) ~ **AK** tüşür- ‘indirmek’
CC tüvme ‘düşme’ (101, 5) ~ **AK** tüyme ‘düşme’
CC tüznet- ‘düzeltmek’ (24, 1-3) ~ **AK** tüzet- ‘düzeltmek’

U

- CC uç ‘uç’ (148, 13) ~ **AK** uç ‘uç’
CC uç- ‘uçmak’ (57, 1-3) ~ **AK** uç- ‘uçmak’
CC ulah ‘oğlak’ (119, 31) ~ **AK** ulah ‘oğlak’
CC ula- ‘ulamak, bağlamak’ (114, 2-3) ~ **AK** ula- ‘ulamak, bağlamak’
CC ur- ‘vurmak’ (122, 18) ~ **AK** ur- ‘vurmak’
CC ulu- ‘ulumak’ (113, 6) ~ **AK** ulu- ‘ulumak’
CC uruş ‘savaş, karşı koyma, vuruşma’ (163,10) ~ **AK** uruş ‘savaş’
CC uruş- ‘savaşmak, döğüşmek, vuruşmak’ (163, 10) ~ **AK** uruş- ‘savaşmak’
CC un ‘un’ (110, 9) ~ **AK** un ‘un’

CC uruk, uruh 'uruk, ahfad, çocuk' (140, 7) ~ **AK** uruq 'uruk'
CC us 'akıl' (49, 8) ~ **AK** es 'akıl'
CC uşakçı, uşahçı 'hain, iftiracı' (116, 16) ~ **AK** öşekçi 'yalancı, hain'
CC uyal- 'utanmak' (125, 1) ~ **AK** uyal- 'utanmak'
CC uyat 'utanç' (125, 2) ~ **AK** uyat 'ayıp, utanç, utanma'
CC uyuhu 'uyku' (115, 22) ~ **AK** uyhu 'uyku'
CC uyu- 'uymak' (117, 17) ~ **AK** uyla- 'uymak'
CC uyan- 'uyanmak' (48, 5-7) ~ **AK** oyan- 'uyanmak'
CC uzun 'uzun' (76, 20) ~ **AK** uzun 'uzun'

Ü

CC üç 'üç' (122, 33) ~ **AK** üç 'üç'
CC üçöv 'üçü birden, üçü beraber' (145, 4) ~ **AK** üçew 'üç kişi, üçü beraber'
CC üçün 'için' (63, 6) ~ **AK** uçın 'için'
CC ür- 'havlamak' (113, 1) ~ **AK** hür- 'havlamak'
CC üren- 'öğrenmek' (123, 10) ~ **AK** ürgen- 'öğrenmek'
CC üret- 'öğretmek' (123, 10) ~ **AK** ürget- 'öğretmek'
CC üstün 'üst kısım, üst taraf' (143, 18) ~ **AK** üstün 'üstün'
CC üzengi 'üzengi' (120, 2) ~ **AK** üzengi 'üzengi'
CC üz- 'koparmak' (143, 21) ~ **AK** üz- 'koparmak'

Y

CC yabov 'örtü' (102, 24) ~ **AK** cabuw 'örtü'
CC yag-, yav- 'yağmak' (41, 17-18) ~ **AK** caw- 'yağmak'
CC yag, yav 'yağ' (83, 10) ~ **AK** caw 'yağ'
CC yağı 'düşman' (27, 17) ~ **AK** yağı 'serseri, eşkiya'
CC yaga 'elbise yakası' (100, 8) ~ **AK** cağa 'elbise yakası'
CC yah- 'yapıştırmak' (160, 8) ~ **AK** cay- 'yay-, sürmek'
CC yakşı, yahşı 'iyi' (69, 1-2) ~ **AK** caşşı 'iyi'
CC yala- 'yalamak' (115, 15) ~ **AK** cala- 'yalamak'
CC yalangaç 'çıplak' (74, 26) ~ **AK** calangaç 'çıplak'
CC yalbar- 'yalvarmak' (48, 15-17) ~ **AK** calbar- 'yalvarmak'
CC yalı 'yele' (162, 14) ~ **AK** cal 'yele'
CC yama- 'yamamak' (48, 23) ~ **AK** cama- 'yamamak'
CC yaman 'kötü, fena' (69, 3-5) ~ **AK** caman 'kötü, fena'
CC yamanlık 'kötülük, fenalık' (76, 9) ~ **AK** camanlık 'kötülük'
CC yamov 'yama' (160, 3) ~ **AK** camaw 'yama'
CC yamgur 'yağmur' (41, 19) ~ **AK** cawun 'yağmur'
CC yanç- 'ezmek' (138, 16) ~ **AK** canç- 'ezmek'
CC yap- 'örtmek' (14, 9-11) ~ **AK** cab- 'örtmek'
CC yaraş- 'uymak, uygun düşmek' (10, 6-7) ~ **AK** caraş- 'uyuşmak, uymak'
CC yarıq 'ışık' (117, 21) ~ **AK** carıq 'ışık'
CC yarovlı 'yararlı' (160, 29) ~ **AK** caralı 'yararlı, faydalı'
CC yaşın- 'gizlenmek, saklanmak' (124, 39) ~ **AK** caşın- 'gizlenmek, saklanmak'
CC yaşır- 'gizlemek, saklamak' (124, 39) ~ **AK** caşır- 'gizlemek, saklamak'
CC yav- 'yağmak' (143, 15) ~ **AK** caw- 'yağmak'

- CC yav ‘yağ’ (83, 10) ~ **AK** caw ‘yağ’
CC yavuh ‘yakın’ (63, 4) ~ **AK** cuwux ‘yakın’
CC yelin ‘hayvan memesi’ (163, 5) ~ **AK** celin ‘meme’
CC yeng ‘yen, elbise kolu’ (101, 6) ~ **AK** ceng ‘yen, elbise kolu’
CC yengil ‘hafif’ (61, 28) ~ **AK** cengil ‘hafif’
CC yı- ‘yığmak, toplamak’ (126, 4) ~ **AK** cıy- ‘toplamak’
CC yıgil- ‘yıkılmak, devrilmek’ (11, 8-10) ~ **AK** cıgil- ‘yıkılmak, düşmek, devrilmek’
CC yiltıra- ‘şimşek çakmak’ (33, 3-4) ~ **AK** cıldıra- ‘parlamak’
CC yılı ‘sıcak’ (115, 26) ~ **AK** cılı ‘sıcak’
CC yibek ‘ipek’ (163, 23) ~ **AK** cibek ‘ipek’
CC yibit- ‘yumuşatmak’ (160, 17) ~ **AK** cibit- ‘ıslatmak’
CC yilik ‘kemik iliği’ (34, 30) ~ **AK** cilik ‘kemik iliği’
CC yoga ‘ince’ (115, 27) ~ **AK** cuğqa ‘ince’
CC yoluk- ‘karşılaşmak’ (38, 16-18) ~ **AK** coluğ- ‘bulaşmak, karşılaşmak, rastlamak’
CC yon- ‘yontmak’ (161, 33) ~ **AK** con- ‘yontmak’
CC yötkür- ‘öksürmek’ (114, 10) ~ **AK** cötel- ‘öksürmek’
CC yuv- ‘yıkamak’ (32, 2-4) ~ **AK** cuw- ‘yıkamak’
CC yuban- ‘ihmal edilmek’ (162, 18) ~ **AK** cuban- ‘oyalanmak’
CC yuk- ‘bir şeye yapışıp kalmak’ (119, 24) ~ **AK** cuğ- ‘bulaşmak’
CC yuktur- ‘yapıştırmak, bulaştırmak’ (151, 14) ~ **AK** cuğtur- ‘bulaştırmak’
CC yulduz ‘yıldız’ (122, 33) ~ **AK** cıldız ‘yıldız’
CC yul- ‘yolmak, koparmak’ (161, 13) ~ **AK** cul- ‘yolmak, koparmak’
CC yumurtka ‘yumurta’ (119, 8) ~ **AK** cumurqa ‘yumurta’
CC yuvuk ‘yakın’ (121, 15) ~ **AK** cuwux ‘yakın’
CC yuvun- ‘yikanmak’ (150, 3) ~ **AK** cuwun- ‘yikanmak’
CC yügen ‘at gemi’ (102, 27) ~ **AK** cögen ‘at gemi’
CC yüzüm ‘üzüm’ (106, 9) ~ **AK** cüzüm ‘üzüm’

Sonuç

Afganistan Türkçesiyle ilgili, çoğu araştırmalara baktığımız zaman Afganistan Kıpçak Türkçesi, Afganistan Özbek Türkçesinin bir şivesi ya da bir ağzı olarak değerlendirilmiştir. Bunun iki temel nedeni vardır; 1. Afganistan’da 45 yıldan beri süregelen savaşlardan dolayı yabancı araştırmacıların bölgeyi, bölgedeki etnik grupları ve bu etnik grupların dil ve kültür özelliklerini yakından inceleme fırsatı bulamadıkları için sanal alemden buldukları yanlış ve yanıltıcı bilgilerden faydalandıklarından kaynaklanmaktadır. 2. Yerel araştırmacıların bazen Özbek milliyetçiliği bazen de Afganistan Türklerinin siyasi bölünme kaygısı ve hassasiyetiyle araştırmalarında Kıpçak Türklerinin dili ve Ağızları ilgili Özbek Türkçesinin “C” şivesi veya “C” ağzı gibi terimlerin kullanması ile birlikte yanıltıcı bilgilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum yabancı araştırmacıları da Afganistan Türkleri hakkında yanıltmaktadır. Halbuki durum hiç öyle değildir. Afganistan’da yaşayan Türkler; Özbek, Kıpçak ve Türkmen olarak üç ana gruba ayrılmaktadır ve bu üç ana grubun dilleri günümüzde de bizzat yaşamaktadır. Bu araştırmada 14. Yüzyılda derlenmiş olan Codex Cumanicus ile Afganistan Kıpçak Türkçesi sözvarlığı

açısından karşılaştırılmış paralellik ve benzerlik açısından bazı fonetik değişiklikler hariç hemen hemen aynı olması Afganistan Kıpçak Türkçesinin Afganistan Özbek Türkçesinin bir ağız olmadığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

1. Akbari N. Afganistan Tahhar ili Hocağar İlçesi Ağız (İnceleme-Metin-Sözlük) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). — Ankara: Gazi Ün. SBE. 2011. — URL: <https://avesis.hacibayram.edu.tr/yonetilen-tez/25551b23-0535-4ef2-a7ee-0eb974267bd4/afganistan-tahhar-ili-hocagar-ilcesi-agzi>
2. Akyüz M. Afganistan'da Konuşulan Katagan Özbekçesi İle Kırgızca Arasındaki Benzerlikler — Nigeria: Kanferans; Nile University Of Nigeria. 2017, 2. — URL: https://www.researchgate.net/publication/338127396_03_Afganistan_Katagan_Ozbekcesi_Ile_Kirgizca_Benzerligi
3. Biray N. Türkiye'deki Afgan Kazakları Ağız. — Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2010. — URL: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/54716>
4. Caferoğlu A. Türk Dili Tarihi II — İstanbul: İstanbul Üniversitesi EDB.Fakültesi Yayınları.1974, — 161 s.
5. Ercilasun A.B. Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. — Ankara: Akçağ yayınları. 2013, — 386 s.
6. Grönbech K. Kuman Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini (Çev. Kemal Aytaç) — Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1992. — 124 s. — URL: <https://archive.org/details/k.-gronbech-kuman-lehcesi-sozlugu>
7. İlik E. Afganistan'ın Cevizcan Bölgesindeki Çağdaş Özbek Şairleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) — İstanbul: F.Ü. SBE. 2012, 23.
8. Jarring G. On The Distribution Of Turk Tribes In Afghanistan-An Attempt At A Preliminary Classification. — Lund: Lunds Universitets Arsskrift. 1939. — 103 p. — URL: <https://archive.org/details/dli.pahar.2740/page/103/mode/2up>
9. Oğuz E. Hedef Ülke Afganistan. — İstanbul: Doğan Kitap. 2009. — 264 s. — URL: <https://www.hepsiburada.com/hedef-ulke-afganistan-pm-kdogan264>
10. Pekacar Ç. Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağız (Yayınlanmamış Doktora Tezi)— Ankara: Gazi Ün. SBE. 1995. — S. 75–85. — URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234714>
11. Saray M. Afganistan ve Türkler. — İstanbul: Kitabevi Yayınları. 1997. — 298 s.
12. Tadash H. Kunduz İli İmam Sahip İlçesi Ağız (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). — Ankara: Gazi Ün. SBE. 2012. — URL: <https://avesis.hacibayram.edu.tr/yonetilen-tez/d551e48a-714c-465a-a24d-bb1dc1a99dbd/kunduz-ili-imamsahip-ilcesi-agzi>

References

1. Akbari N., *Afganistan Tahhar ili Hocağar İlçesi Ağız (İnceleme-Metin-Sözlük) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* (Dialect of Khojagar District

- of Tahhar Province, Afghanistan (Review-Text-Dictionary) (Unpublished Master's Thesis), Ankara: Gazi Ün. SBE. 2011, available at: <https://avesis.hacibayram.edu.tr/yonetilen-tez/25551b23-0535-4ef2-a7ee-0eb974267bd4/afganistan-tahar-ili-hocagar-ilcesi-agzi>
2. Akyuz M., *Afganistan'da Konuşulan Katagan Özbekçesi İle Kırgızca Arasındaki Benzerlikler* (Kyrgyz Uzbek Decatur is Spoken in Afghanistan and the Similarities Between Katagan Uzbek And Kyrgyz), Nigeria: Kanferans, Nile University of Nigeria. 2017, available at: https://www.researchgate.net/publication/338127396_03_Afganistan_Katagan_Ozbekcesi_Ile_Kirgizca_Benzerligi
3. Biray N., *Türkiye'deki Afgan Kazakları Ağzı* (Dialect of Afghan Kazakhs in Turkey), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2010, pp. 234–236, available at: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/54716>
4. Caferoglu A., *Türk Dili Tarihi II* (History of the Turkish Language II), Istanbul: Istanbul University EDB, 1974, 161 pp.
5. Ercilasun A.B. *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* (The History of the Turkish Language from the Beginning to the Twentieth Century), Ankara: Akçağ publications, 2013, 386 p.
6. Grönbech K., *Kuman Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini* (Turkish Polish Dictionary Codex Cumanicus' Turkish Dictionary Index), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, 124 p., available at: <https://archive.org/details/k.-gronbech-kuman-lehcesi-sozlugu>
7. İlik E. *Afganistan'ın Cevizcan Bölgesindeki Çağdaş Özbek Şairleri* (Contemporary Uzbek Poets in the Cevizcan Region of Afghanistan), Istanbul: F.U. SBE. 2012, 23 p.
8. Jarring G., *On the Distribution of Turk Tribes in Afghanistan-An Attempt at a Preliminary Classification*, Lund: Lunds Universitets Arsskrift, 1939, 103 p., available at: <https://archive.org/details/dli.pahar.2740/page/103/mode/2up>
9. Oguz E., *Afganistan'ın Cevizcan Bölgesindeki Çağdaş Özbek Şairleri* (Destination Country Afghanistan), Istanbul: Doğan Kitap, 2009, 264 p., available at: <https://www.hepsiburada.com/hedef-ulke-afganistan-pm-kdogan264>
10. Pekacar C., *Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı (Yayınlanmamış Doktora Tezi)* (Pamir Kyrgyz Turks are the Main in the Mouth Long Vowels), 1995, pp. 75–85. Ankara: Gazi Ün. SBE, available at: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234714>
11. Saray M., *Afganistan ve Türkler* (Afghanistan and the Turks), Istanbul: Kitabevi Yayınları, 1997, 298 p.
12. Tadash H., *Kunduz İli İmam Sahip İlçesi Ağzı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* (The Mouth of Imam Sahib District of Kunduz Province), Ankara: Gazi Ün. SBE. 2012, available at: <https://avesis.hacibayram.edu.tr/yonetilen-tez/d551e48a-714c-465a-a24d-bb1dc1a99dbd/kunduz-ili-imamsahip-ilcesi-agzi>